

Самойлова Ю.І.

Особливості впровадження досвіду діяльності інноваційних шкільних мереж США в контексті реформування системи освіти України

Самойлова Юлія Ігорівна, аспірантка

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка, м. Суми, Україна

Анотація. Мережева організація суспільства не є принципово новим явищем, проте саме в умовах глобалізації з'явилося більше можливостей для формування та успішного функціонування мережевих відносин. У сучасному суспільстві лише структури з мережевим типом зв'язків можуть успішно існувати, оскільки вони є більш рухливими, здатними адекватно реагувати на постійні зміни оточуючого середовища, впроваджувати сучасні інноваційні технології для задоволення потреб суспільства. Інноваційні шкільні мережі (ІШМ) є однією із найважливіших і найпопулярніших організаційних форм запровадження інновацій в освіті. Вивчення досвіду США як однієї із провідних країн, що успішно здійснює інноваційну діяльність у різних сферах суспільного життя, має тривалу та позитивну практику проведення освітніх реформ, є надзвичайно важливим для розвитку української системи освіти, а саме розвитку інноваційних мережевих освітніх структур в Україні. Вивчення історії виникнення та розвитку інноваційних шкільних мереж допоможе краще зрозуміти їх сутність та особливості як педагогічного феномену. У статті висвітлено стан вивчення даної проблеми в українській науці та охарактеризовано специфічні особливості ІШМ, які відрізняють їх від традиційних мереж та роблять такі структури унікальними в контексті інноваційного характеру розвитку освіти в умовах мережевого суспільства. Крім того, описано спільні та відмінні риси в досвіді створення та діяльності ІШМ в Україні та Сполучених Штатах Америки.

Ключові слова: інновація, інноваційна діяльність, освітня реформа, мережеве суспільство, інноваційна шкільна мережа, США, Україна

Вступ. В XXI столітті перед шкільною освітою багатьох країн світу виникла необхідність відповідати вимогам інформаційної епохи, потребам мережевого суспільства, що стало домінуючим у наш час. Мережеве суспільство передбачає мережевий тип зв'язків у всіх організаціях і структурах, які хочуть успішно існувати та розвиватися в умовах нового типу суспільства. Крім того, динамічні процеси глобалізації, що відбуваються в сучасному світі, посилюють значимість показників, індикаторів якості знань учнів як головних критеріїв у визначенні конкурентоздатності тієї чи іншої освітньої системи в світовому просторі.

Розвинуті країни, в тому числі і Сполучені Штати Америки, є активним учасником процесів глобалізації. Тому необхідно вивчати позитивний реформаторський досвід таких країн з метою осмислення пріоритетних напрямів розвитку сучасної української освітньої політики, теорії та практики для подальшого впровадження позитивних ідей в систему освіти України.

У контексті реформування української системи освіти особливий інтерес представляє досвід США щодо розвитку та діяльності інноваційних шкільних мереж (ІШМ) як ефективного засобу здійснення модернізації освітньої системи. США є однією із країн-лідерів у проведенні реформ в освітній сфері та впровадженні інновацій у навчальний процес. Саме інноваційні шкільні мережі можуть задовольнити вимоги, які ставить мережеве суспільство до освіти XXI століття, а саме динамічність, гнучкість, уміння пристосуватися до соціальних, науково-технічних, технологічних та екологічних потреб, готовність до конкуренції та неперервного, постійного розвитку.

Короткий огляд публікацій з теми. Система американської середньої освіти завжди становила інтерес для педагогів-компаративістів, про що свідчить низка досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців. У сучасній українській компаративістиці вивчення окремих аспектів процесу реформування середньої освіти в США займалися М. Шутова, Т. Шершньова та ін. Дослідження деяких аспектів історії розвитку

американської педагогічної думки знаходимо в працях В. Коваленко та Н. Кравцової (діяльність Дж.Дьюї та вплив його ідей на становлення шкільної освіти в США). Проблеми інноваційного розвитку американської системи освіти висвітлюються у дослідженнях таких науковців як Ю. Алфьоров, І. Ветрова, Б. Вульфсон, О. Джуринський, О. Локшина, З. Малькова, М. Нікітін, І. Радіонова, А. Сбруєва, М. Шутова іт. Деякі характеристики зарубіжних інноваційних шкільних мереж знайшли висвітлення у працях М. Бойченко, Н. Крилової, І. Римаренко, А. Русакової, А. Цирульникова, І. Чистякової та іт. Важливий внесок у вивченні особливостей виникнення, розвитку та діяльності ІШМ розвинених країн належить українському науковцю Сбруєвій А. [4] Проте комплексного дослідження особливостей діяльності інноваційних шкільних мереж в США та з'ясування можливостей використання відповідного американського досвіду в контексті реформування освітньої системи України зроблено не було, що і робить актуальним тему нашого дослідження.

Мета статті – окреслення можливостей використання досвіду діяльності інноваційних шкільних мереж США в контексті реформування освітньої системи України.

Матеріали та методи. Для реалізації мети дослідження було використано наступні наукові методи: загальнонаукові (аналіз, синтез, абстрагування, узагальнення та порівняння), що дозволили з'ясувати особливості розвитку теоретичних підходів, покладених в основу досліджуваного явища; структурно-логічний та системно-структурний аналіз, що стали основою для вивчення особливостей діяльності інноваційних шкільних мереж в США; метод наукової екстраполяції, що був використаний для окреслення можливостей творчого використання американського досвіду діяльності ІШМ у процесі реформування освітньої системи України.

Результати та їх обговорення. Існування інноваційних шкільних мереж не є новим явищем в історії світової освіти. Однак особливої уваги та актуальності

ті вони набули саме в період мережевого суспільства; саме в цей період з'явилося більше можливостей для формування та розвитку мережевих відносин в умовах процесів глобалізації. Мережеві структури стали провідним фактором інноваційного розвитку освіти. Причиною цього є те, що саме структури такого типу можуть краще пристосуватися до постійних змін умов життя і вчасно відреагувати на виклики суспільства чи мережевої організації. Сьогодні ІШМ стають все більш популярною організаційною формою запровадження інновацій. Відомий теоретик освіти, який активно досліджує процеси мережування навчальних закладів, Т. Бентлі зауважує, що модернізація освіти має відбуватися через формування і стимулювання інноваційної діяльності всередині освітньої системи, а також через створення структури, яка була б здатна поширювати знання, ідеї та нові методи. І саме мережеві технології можуть стати такою ланкою у трансформації системи освіти [6, с. 3].

Для того, щоб зрозуміти сутність інноваційних шкільних мереж як педагогічного феномену, необхідно визначити їх основні характеристики, що відрізняють їх від звичайних, традиційних мереж шкіл та роблять їх унікальними та цінними в контексті інноваційної освітньої діяльності. Один із найвідоміших теоретиків освіти Д.Хопкінс, який є засновником та керівником всесвітньовідомої мережі "Покращення якості освіти для всіх" ("Improving the Quality of Education for All") зазначає, що "мережі є громадським об'єднаннями, провідними характеристиками яких є прагнення до якості, відданість справі та зосередженість на результатах... В освіті мережі сприяють поширенню інноваційного досвіду, створенню додаткових можливостей для професійного розвитку вчителів, здатності шкіл до змін. Вони є проміжною ланкою між централізаційними та децентралізаційними структурами, допомагають у процесі реструктуризації та рекультуризації освітніх організацій та систем" [7, с. 154].

Зарубіжні дослідники Д.Керр, К.Вайт, М.Холланд виокремлюють специфічні характеристики, що відрізняють інноваційні шкільні мережі від будь-яких інших видів мереж, а саме:

- наявність центру для створення й передачі знання в межах і між школами та мережами як засіб для безперервного, систематичного удосконалення педагогічної практики;
- зосередження уваги як на членах мережі (лідери школи, вчителі, учні та інші), так і на особах інших професій, які працюють зі школами. Кожен із елементів мережі є складовою частиною мережевої системи більш загального характеру і перебуває в ній на умовах рівноправного зв'язку;
- прагнення до побудови професійних освітніх спільнот, де лідери школи й учителі можуть одночасно набувати та поширювати знання;
- створення та підтримка розподілених та кооперативних підходів до управління й практичної діяльності;
- трансформація знання через прозорі канали комунікації;
- посередництво між місцевими та національними потребами удосконалення школи та вплив на рефо-

рмування освіти на місцевому та національному рівнях [8].

Заслужують на увагу основні ознаки мереж, що характеризують їх як особливий вид мережевих структур. Так, О. Неклесса до основних ознак мереж відносить мобільність, неформальність та дискретність [3]. Російський соціолог М.М. Чучкевич виділяє наступні характеристики мережевої організації: 1) ціль, що об'єднує (відносно незалежна організація вступає в мережеві відносини, переходячи з поля конкуренції в поле конкурентної співпраці з іншими незалежними членами тому, що бачить конкретну прагматичну користь для себе в рамках мережі, яку неможливо досягнути поза її рамками); 2) множинність рівнів взаємодії (спільна робота в рамках мережі здійснюється не по адміністративним каналам, а безпосередньо між тими організаціями та людьми, які і повинні разом вирішувати необхідні питання. З'являється множинність рівнів спілкування, оскільки кожен член мережі може контактувати як з членами свого рівня мережі, так і з представниками інших рівнів); 3) добровільність зв'язків – учасники організації, спираючись на обмежене, але реально наявне право вибору партнерів в проектній команді і прийняття відповідальності за свою ресурсну позицію, досить самостійно визначають структуру взаємодії в рамках організації по конкретним проектам; 4) незалежність членів мережі – характеристика, за якою представники організації мають певний ступінь свободи, достатній для можливості розподілити пріоритети в характері та напрямі своєї діяльності, та нести відповідальність за кінцевий результат; 5) множинність лідерів (лідер як носій ресурсів, індивідуальний спосіб діяльності мережі) [5, с. 234].

Відомий російський дослідник О. Бузгалін, спираючись на дослідження М. Кастельса, характеризує мережеві структури за наступними характеристиками: децентралізація, неієрархічність, переважно горизонтальна співпраця учасників; гнучкість, рухливість, легкість та швидкість створення та розпаду таких структур; відкритість мереж для "входу" і "виходу"; загальнодоступність ресурсів (перш за все інформаційних); рівноправність усіх учасників мережі незалежно від їх ролі чи масштабу їхньої діяльності; унікальність мереж [1, с. 283].

Ще однією важливою характеристикою інноваційних шкільних мереж є забезпечення можливостей для професійного розвитку вчителів. Успішне функціонування інноваційних шкільних мереж передбачає створення певних реальних механізмів, які надають можливість членам різних шкіл вступати в діалог, вирішувати проблеми й запроваджувати інновації. Мережі дають змогу вчителям-новаторам набути нових навичок, оскільки, будучи обмеженими в рамках одного навчального закладу, вчителі отримують можливість для обміну ідеями, що сприяє росту їх творчого потенціалу. Аналіз Інтернет-сайтів різних освітніх мереж США дозволяє зробити висновок, що більшість з них пропонує вчителям, що працюють в членських організаціях даних мереж, різні можливості для професійного розвитку. Найбільш поширеними формами професійного розвитку вчителів є конференції, семінари, навчальні курси, інститути. Крім того, існують ще і

дистанційні консультації, вебіари, он-лайн конференції з колегами практиками та інструкторами.

Всі вищезазначені характеристики відповідають ознакам глобалізаційних процесів, що підтверджує актуальність та необхідність створення та сприяння розвитку інноваційних шкільних мереж, які мають високий інноваційний потенціал у системі середньої освіти країни.

В Україні вже є певний досвід створення інноваційних шкільних мереж. Це, зокрема, такі проекти як "Росток", "Крок за кроком", "Азимут", "Довкілля", "Екологія та розвиток". Дані проекти вже є першими кроками, зробленими в Україні, по запровадженню мережевих технологій у навчальний процес. Однак практика створення та поширення інноваційних шкільних мереж в Україні не є розповсюдженою. Як в США, так і в Україні, такі інноваційні проекти мають спільні риси, а саме цілі, на досягнення яких направлена діяльність таких організацій: формування готовності школи до надання якісної освіти всім учням; стимулювання участі вчителів у інноваційній діяльності; формування готовності навчального закладу до співробітництва у справі поширення прогресивного педагогічного й управлінського досвіду; професійний розвиток учителів і шкільної адміністрації; здійснення активних заходів для активізації співробітництва з батьками учнів, місцевою освітньою адміністрацією, громадськістю. Проте є відмінні риси, що істотно відрізняють Україну від Сполучених Штатів Америки в контексті діяльності інноваційних освітніх мереж. Головна відмінність і, можливо, недолік української освітньої системи в тому, що управління діяльністю інноваційних шкільних мереж в Україні є переважно централізованим та здійснюється на основі традиційних управлінських технологій, в той час як в США переважає автономія та гнучкість, нові інноваційні моделі в управлінні шкільними мережами. В Україні необхідно розвивати інноваційний освітній менеджмент, що передбачає управління структурами та організаціями на основі інновацій.

Для того, щоб успішно працювати в межах такої мережі, вчитель повинен бути готовим до здійснення інноваційної діяльності та управління нею, до неперервного професійного розвитку; вчитель виступає менеджером інноваційних процесів у сфері освіти, а це

передбачає володіння певними управлінськими компетенціями.

В контексті української освітньої системи існує певна практика поширення ідей передового педагогічного досвіду, наприклад, ярмарки педагогічних ідей, презентації передового досвіду, школи передового досвіду, творчі групи. Проте необхідно ініціювати, підтримувати ідею створення в Україні регіональних, національних інноваційних мереж та залучати українських учителів до участі в міжнародних інноваційних мережах за допомогою нових телекомунікаційних технологій.

У зв'язку з цим актуальним є питання післядипломної підготовки вчителів з метою забезпечення їх готовності до діяльності в умовах мережування шкіл, що передбачає наступні кроки: надання системі професійного розвитку вчителів більшої державної підтримки, залучення творчого потенціалу закладів педагогічної освіти (центрів підвищення кваліфікації вчителів, дослідних інститутів, лабораторій, університетів тощо); удосконалення матеріально-технічної бази навчальних закладів та інформаційно-технологічного забезпечення професійного розвитку вчителів; створення відповідних навчально-методичних центрів при обласних інститутах післядипломної освіти [2, с. 15].

Висновки. Підсумовуючи все вище сказане можна зробити висновок, що в умовах мережевого суспільства існування інноваційних шкільних мереж є необхідною умовою успішного здійснення освітньої діяльності. Такі мережеві структури здатні відповідати вимогам суспільства ХХІ століття. В Україні вже є початки запровадження таких форм інноваційної освітньої діяльності як ІШМ, але їх існування не є нормативно підтвердженою та окресленою. Необхідно створювати нормативно-правову базу, яка б регулювала створення та діяльність таких мереж. Іншим важливим фактором є те, що такі мережі, у зв'язку з їхніми специфічними особливостями, потребують інноваційних управлінських технологій, які у вітчизняній системі освіти поширені ще недостатньо. На подальше вивчення заслуговують узагальнення перспективного зарубіжного педагогічного досвіду підготовки вчителів до професійної діяльності в інноваційних шкільних мережах.

ЛІТЕРАТУРА (REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Бузгалин А.В. Глобализация противоречий мирового сообщества / А.В. Бузгалин. – М., 2004. – 450 с.
Buzgalin A.V. Globalizatsiya protivorechiy mirovogo soobshchestva [Globalization of contradictions of world community] / A.V. Buzgalin. – M., 2004. – 450 s.
2. Довгополова Г.Г. Возможности впровадження американського досвіду розвитку культури школи в умовах реформування вітчизняної освіти / Г.Г. Довгополова // Педагогічні науки : теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – №5 (31). – С. 11–18.
Dovgopolova G.G. Mozhlyvosti vprovadzhennia amerykans'kogo dosvidu rozvytku kultury shkoly v umovakh reformuvannya vitchyznanoi osvity [The opportunities of adoption of american experience of school's culture development under conditions of national education development] / H. H. Dovgopolova // Pedagogichni nauky : teoriia, istoriia, innovatsiyni tekhnologiyi. – 2013. – №5 (31). – S. 11–18.
3. Неклесса А. Глобальный град : творение и разрушение / А. Неклесса // СПб. : Новый мир, 2001. – № 3. – С. 131–157.
Neklessa A. Globalnyy grad : tvorennye i razrusheniye [Global hail : creation and destruction] / A. Neklessa // SPb. : Novyy mir, 2001. – № 3. – S. 131–157.
4. Сбруева А.А. Інноваційні освітні мережі розвинених країн: типологія, цілі, напрями та умови ефективної діяльності / А.А. Сбруева // Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: Проблеми теорії і практики. Вип. 4 (14). – К: НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2005. – С.81–87.
Sbruieva A. A. Innovatsiyni shkilni merezhi rozvynenykh krain : typologiya, tsili, napriamy ta umovy efektyvnoi diialnosti [Innovative school networks of developed countries : typology, aims, tendencies and conditions of effective functioning] / A. A. Sbruieva // Naukovyi chasopys Natsionalnogo pedagogichnogo universytetu im. M.P. Dragomanova. Seriya 16. Tvorchcha osobystist uchytelia :

Problemy teorii i praktyky. Vyp. 4 (14). – K. : NPU im. M.P. Dragomanova, 2005. – S. 81–87.

5. Чучкевич М.М. Что такое сетевая организация? / М.М. Чучкевич. – М., 1999. – 456 с.

Chuchkevich M. M. Chto takoe setevaya organizatsiya? [What is networked organization] / M.M. Chuchkevich. – M., 1999. – 456 s.

6. Bentley T. Developing a network perspective / WALWA / Establishing a networks of schools / T. Bentley, D. Hopkins, D. Jackson. – Networked Learning Communities, 2005. – 12 p.

7. Hopkins D. Understanding Networks for Innovation in policy and practice / D. Hopkins // Networks of innovation. – Paris : OECD Publications, 2003. – P. 153–164.

8. Kerr D. Review of Networked Learning Communities / D. Kerr, S. Aiston, K. White (ets.). – May, 2003. – 58 p.

Samoilova Yu.I.

Peculiarities of the experience implementation of innovative school networks functioning of the USA in the context of Ukrainian educational system modernization

Abstract. Networked organization of society is not fundamentally new phenomenon, but in the context of globalization there are more opportunities for the development and successful functioning of networked relations. In a networked society, only the structures with networked type of relationships can exist successfully, because they are more mobile, able to respond adequately to the constant changes of the environment, introduce modern innovative technologies to meet the needs of society. Just innovative school networks are one of the most important and most popular organizational forms of introducing innovation in education. Studying the experience of the United States of America as one of the leading countries that embodies innovative ideas successfully and implement various kinds of innovation, has a long and positive practice of educational reform realization, is essential for the development of ukrainian education system, namely the development of innovative networked educational institutions in our country. The study of the history of emergence and development of innovative school networks will help to understand better its nature and characteristics as a pedagogical phenomenon. The article highlights the level of studying of this problem in ukrainian science and specific characteristics that distinguish innovative school networks from traditional networks and make such structures unique in the context of the innovative nature of education development under the conditions of networked society are characterized. In addition, the differences and similarities in the experience of creating and activity of innovative school networks in Ukraine and the United States of America are described.

Keywords: innovation, innovative activity, educational reform, networked society, innovative school network, USA, Ukraine

Самойлова Ю.И. Особенности внедрения опыта деятельности инновационных школьных сетей США в контексте реформирования системы образования Украины

Аннотация. Сетевая организация общества не является принципиально новым явлением, однако именно в условиях глобализации появилось больше возможностей для формирования и успешного функционирования сетевых отношений. В сетевом обществе только структуры с сетевым типом связей могут успешно существовать, поскольку они являются более подвижными, способными адекватно реагировать на постоянные изменения окружающей среды, внедрять современные технологии для удовлетворения потребностей общества. Именно инновационные школьные сети являются одной из важнейших и самых популярных организационных форм внедрения инноваций в образовании. Изучение опыта США как одной из ведущих стран, которая успешно осуществляет инновационную деятельность и внедряет различного рода инновации, имеет длительную и положительную практику проведения образовательных реформ, является чрезвычайно важным для развития украинской системы образования, а именно развития инновационных сетевых образовательных структур в нашей стране. Изучение истории возникновения и развития инновационных школьных сетей поможет лучше понять их сущность и особенности как педагогического феномена. В статье освещены состояние изучения данной проблемы в украинской науке и охарактеризованы специфические особенности инновационных школьных сетей, которые отличают их от традиционных сетей и делают такие структуры уникальными в контексте инновационного характера развития образования в условиях сетевого общества. Кроме того, описано общие и отличительные черты в опыте создания и деятельности инновационных школьных сетей в Украине и Соединенных Штатах Америки.

Ключевые слова: инновация, инновационная деятельность, образовательная реформа, сетевое общество, инновационная школьная сеть, США, Украина